

УДК 336.5

РЕКРЕАЦІЙНЕ ГОСПОДАРСТВО ЯК ОБ'ЄКТ ІНВЕСТИЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ

Л. Гринів, Р.Славів

Львівський національний університет імені Івана Франка
79008, м. Львів, проспект Свободи, 18
e-mail: ratobor_88@ukr.net

Перехід України до постіндустріального етапу розвитку передбачає поступову зміну структури економіки в сторону збільшення питомої ваги високотехнологічних виробництв і сфери послуг. Ключовою галуззю сфери послуг у майбутньому має стати туризм і рекреація. У статті розглянуто рекреаційне господарство як перспективна і неповною мірою освоєна сфера економічної діяльності, що потребує подальшого стратегічного планування розвитку, зокрема через формування інвестиційних стратегій.

Ключові слова: природокористування, рекреація, рекреаційне господарство, інвестиційна стратегія, інвестиційна політика, господарюючі одиниці, стратегічне планування.

Рекреаційна індустрія займає III місце серед галузей – експортерів, поступаючи нафтовій промисловості та автомобілебудуванню. Частка двох останніх у світовому експорті становить відповідно 11 та 8,6%. Щороку в міжнародному туризмі в обігу перебуває до 445 млрд доларів США, обслуговується близько 700 млн осіб. До державного бюджету однієї з найбільших в світі туристичних країн світу — США — за рік надходить до 75 млрд доларів, а податки та збори (обов'язкові платежі) від туристично-рекреаційної діяльності до бюджету України становлять трохи більш як 1,5 млрд (розрив у 50 разів!).

Таким чином, на сьогодні існує певна невідповідність між туристично-рекреаційним потенціалом України та його фактичним освоєнням і економічною віддачею від нього. Основною причиною такого явища ми вбачаємо у відсутності дієвих механізмів реалізації державної політики розвитку рекреаційного господарства, задекларованої у законі України «Про туризм» [1]. Так, у ст. 6 закону передбачено, що держава проголошує туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури і створює умови для туристичної діяльності.

Одним з пріоритетних напрямів державної політики у галузі туризму є забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення нових робочих місць. Визначення даного пріоритетного напрямку державної політики передбачає у свою чергу розробку методологічних механізмів впровадження її в дію, що в першу чергу викликає необхідність

стратегічного планування надходження інвестицій у рекреаційний сектор економіки і їх нормативного регулювання. Взаємозв'язок між плануванням інвестиційних стратегій розвитку рекреаційного господарства і фактичним освоєнням інвестицій у даному секторі лежить у площині взаємовідносин суб'єктів інвестиційної діяльності: інвесторів, проектувальників, підрядників, органів влади, а також аудиторських інститутів, громадських організацій тощо. Зіткнення цих інтересів викликає необхідність їх регламентації, узгодження і нормативного забезпечення. Роль органів державної влади у цих процесах має бути ключовою і полягати у здійсненні ефективного менеджменту на всіх стадіях залучення інвестиційних ресурсів у рекреаційне господарство: від пошуку інвестора до здійснення моніторингу його діяльності.

Проблематиці реформування рекреаційної сфери економіки і залучення інвестицій у рекреаційний сектор у різні часи було присвячено низку наукових праць таких авторів, як Долішній М., Кравців В.С., Гринів Л.С., Копач М.В., Кузик С.П., Гуменюк В.В., Гітман Л., Джонк Д., Губський Б., Жук П. В., Крачило М., Мігущенко Ю., Пересада А., Вербівська Л., Жученко О., Шаблій О., Яковлев А. та інші.

Перш за все слід визначити рекреаційне господарство як галузь природокористування, оскільки майже всі його різновиди, безпосередньо чи опосередковано пов'язані з використанням природних рекреаційних ресурсів і природних умов навколишнього середовища.

Природокористування - це основна форма взаємодії суспільства і природного середовища, яка реалізується через систему заходів, спрямованих на освоєння, використання, перетворення, відновлення і охорону природних ресурсів, і відображає зв'язки між виробництвом, населенням і оточуючим середовищем. В процесі рекреації природа виступає одним з провідних факторів відпочинку і оздоровлення, відновлення фізичних і нервово-психічних сил людини [2]. Розрізняють чотири типи природокористування: заповідне, рекреаційне, русальне, урбанізоване [3,4]. Рекреаційне – засноване на розвинутій мережі заміських природних парків для тривалого відпочинку і туризму, лісових і мисливських господарств, природних косовиць, відгінних пасовищ, тобто припускає помірну експлуатацію природних комплексів природного походження. В цій зоні розташовуються туристські бази, дачні селища, розміщується мережа туристських стежок і маршрутів. Таким чином, будь-яка територія не може бути придатною для рекреаційного освоєння, а значить і не становить потенційного інтересу для інвестора. Саме фактор наявності сприятливих природних умов (ландшафтних, кліматичних, екологічних) і ресурсів (бальнеологічних) на даній території стає передумовою отримання додаткового прибутку в результаті використання останніх. Це саме ті конкурентні переваги території, які спонукають інвестора спрямовувати інвестиційні ресурси саме у неї, шляхом розміщення і експлуатації об'єктів інвестування.

У процесі здійснення інвестиційної діяльності у рекреаційному господарстві виникає зіткнення інтересів інвесторів з проблемами сталого (екологічно збалансованого) використання території і наявними рекреаційними ресурсами. Інвестор, через мотивацію до максимізації прибутку, мислить ірраціонально з точки зору сталого розвитку рекреаційної території. У інвестора є можливість отримати додатковий прибуток, який не пов'язаний з підприємницьким хистом і, разом з тим, виникає загроза екологічного виснаження території. Отже, виникає

необхідність повного або часткового вилучення екологічної ренти зі структури доходів інвестора внаслідок використання переваг рекреаційної території та її навколишнього середовища. На сьогодні вилучення екологічної ренти існує у формі зборів (платежів) за забруднення природних ресурсів при їх експлуатації у економічних цілях, а також у формі курортного збору (місцевий податок). У науковій літературі поширена думка про необхідність відпрацювання і інших форм вилучення екологічної ренти [5] з метою додаткового наповнення бюджету. Однак, на нашу думку, після методологічного забезпечення даної норми слід врахувати, що рекреаційна сфера економіки України не є ключовою у наповненні бюджету, а, отже, введення додаткових платежів і зборів від рекреаційної діяльності без досягнення останньою достатнього рівня рентабельності не приведе до бажаних ефектів, а може бути на початкових етапах фактором стримування потенційних інвесторів у даній галузі.

При інвестиційному плануванні необхідно враховувати норми рекреаційного навантаження на природні комплекси, рекреаційну місткість територій і рекреаційних центрів. Так, за висновками деяких вчених [6] наявна сумарна рекреаційна місткість рекреаційних центрів Карпатського регіону становить 1206 тис. осіб за рік в той час, як сумарна рекреаційна місткість рекреаційних територій Карпатського регіону за рік складає близько 5500 тис. осіб. Таким чином спостерігається неповне використання рекреаційного потенціалу Карпатського регіону, а отже існує резерв територій і комплексів, потенційно привабливих для інвестиційних вкладень, без нанесення шкоди навколишньому середовищу. Однак, слід зауважити, що без належного контролю з боку органів влади, а також громадського контролю, методичні рекомендації щодо збалансованого розвитку рекреаційних територій в процесі господарського освоєння виявляються неефективними.

Таким чином, виникає об'єктивна необхідність подальшої інтенсифікації використання рекреаційних ресурсів України, як таких, що є слабо освоєними і, в перспективі, можуть стати фактором соціально-економічного відродження регіонів і додатковим джерелом наповнення державного бюджету. У цьому світлі, рекреаційне господарство стає галуззю економіки, яка замінить застарівші галузі промисловості, якими на сьогодні є вугільна і, в перспективі, металургійна промисловість і стане однією з передумов переходу України на постіндустріальний шлях розвитку. Однак підвищенню ділової активності у рекреаційному господарстві України повинно передувати комплексне стратегічне планування його розвитку, що передбачає:

- Визначення рекреаційного господарства, як галузі природокористування;
- Врахування принципу вичерпності рекреаційних ресурсів і гранично-допустимого навантаження на природні комплекси в процесі рекреаційного природокористування;
- Визначення напрямків розвитку підгалузей рекреаційного господарства;
- Визначення методів залучення і джерел інвестиційних ресурсів;
- Визначення стратегічної мети і оперативних цілей розвитку рекреаційного господарства;
- Визначення організаційно-управлінського механізму формування інвестиційної стратегії розвитку рекреаційного господарства;

- Використання державних цільових та регіональних програм розвитку, як інструменту стратегічного планування і залучення інвестиційних ресурсів у рекреаційне господарство;
- Дослідження ризиків в системі інвестиційного забезпечення розвитку рекреаційного господарства;
- Визначення методичних підходів щодо запобігання ризикам в процесі розробки інвестиційних стратегій розвитку рекреаційного господарства;
- Створення уніфікованої моделі інвестиційної стратегії сталого розвитку рекреаційного господарства України;
- Визначення організаційної структури управління впровадження інвестиційних стратегій розвитку.

Формування і впровадження саме інвестиційної стратегії розвитку рекреаційного господарства, яка включає в себе комплекс інших стратегій, повинно стати пріоритетним у системі заходів реформування галузі.

Стратегія (грец. *στρατηγία*, «мистецтво полководця») - загальний, недеталізований план будь-якої діяльності, що охоплює тривалий період часу, спосіб досягнення складної мети, що є невизначеною і головною для управління на даний момент, в подальшому коректовані під зміни умов існування управління-стратегіа.

Стратегія, як спосіб дій, стає необхідною в ситуації, коли для прямого досягнення основної мети недостатньо наявних ресурсів. Завданням стратегії є ефективно використання наявних ресурсів для досягнення основної мети. Тактика є інструментом реалізації стратегії і підпорядкована основній меті стратегії. Стратегія досягає основної мети через рішення проміжних тактичних завдань по осі «ресурси-мета» [7].

З точки зору економічної теорії, *інвестиційна стратегія* є довгостроковим узагальненим планом дій в довготерміновому періоді. Вона обирається відповідно до стану та прогнозів щодо макроекономічного середовища, інвестиційного ринку, самого інвестора, сфери його бізнесу та ділових інтересів.

Формування стратегії є дослідженням довгострокових напрямів розвитку інвестора. Отже, інвестиційна стратегія — це довгостроковий план, система концептуальних цілей і важелів для їх досягнення. Стратегія — це те, що поєднує тактичні короткострокові дії інвестора в систему, яка забезпечує високий результат не стільки "сьогодні", скільки в цілому за стратегічний період часу.

Суб'єктами стратегічного планування розвитку рекреаційного господарства виступають державні і недержавні інститути у складі науково-дослідних установ, органів державної влади, суб'єктів господарювання тощо.

На нашу думку доцільно виділяти наступні різновиди стратегій розвитку рекреаційного господарства із їх пріоритетними тактичними заходами впровадження:

- Стратегія екологічно збалансованого розвитку із пріоритетним комплексом заходів сталого природокористування;
- Стратегія інноваційного розвитку, яка включає заходи з використання інноваційних методів планування розвитку;
- Стратегія розбудови інфраструктури рекреаційного господарства, де остання визнається основним фактором розвитку;
- Стратегія кадрового забезпечення і вдосконалення менеджменту, яка пріоритетом визнає підготовку кваліфікованих кадрів для галузі;

Інвестиційна стратегія розвитку рекреаційного господарства, яка пріоритетом визнає визначення джерел і методів залучення інвестиційних ресурсів як першопричини подальшого розвитку рекреаційного господарства.

Найбільш інтегруючою стратегією, яка поєднує елементи тактичних заходів решти стратегій розвитку рекреаційного господарства є саме інвестиційна стратегія, оскільки при плануванні останньої повинні враховуватися засади сталого природокористування разом з впровадженням інновацій, як інструменту підвищення ефективності інвестицій. Інвестиції споряджуються перш за все у розширення інфраструктури, що у свою чергу викликає необхідність інституційного забезпечення обслуговування рекреаційного господарства, а також підготовку кваліфікованих кадрів і менеджменту.

Вибір інвестиційної стратегії є компромісом між багатьма чинниками, які можуть бути екзогенного та ендогенного походження. Врахувати одночасно всі неможливо. Наведемо перелік найсуттєвіших екзогенних чинників, які мають стратегічне значення:

- кон'юнктура в економіці загалом;
- купівельна спроможність населення;
- рівень інфляції;
- політична ситуація в країні;
- характер конкуренції в галузі тощо.

Вплив зовнішніх або екзогенних факторів при виборі інвестиційної стратегії може бути посилений впливом внутрішніх, або ендогенних факторів:

- якість менеджменту;
- рівень кваліфікації персоналу;
- рівень маркетингу та втрата (залучення) споживачів рекреаційних послуг;
- прорахунки в інвестиційній політиці (недостатньо обґрунтовані внески у значні проекти);
- брак інновацій та раціоналізаторства;
- характер фінансування (дефіцит або профіцит);
- наявність або брак контролінгу, або характер роботи його служб.

При формуванні інвестиційної стратегії розвитку рекреаційного господарства, як було зазначено вище, однією з основних задач є визначення джерел і методів залучення інвестиційних ресурсів. При визначенні джерел – пріоритетом доцільно вибрати джерела внутрішнього фінансування: держбюджет, прибуток підприємств, амортизаційні відрахування тощо, оскільки подібного роду інвестиційні ресурси є порівняно дешевшими і такими, які можна залучити у найкоротший строк і без додаткових умов.

Інвестиційна стратегія розвитку рекреаційного господарства має бути забезпеченою досконалим організаційно-управлінським механізмом, який має об'єднувати дії таких суб'єктів як науково-дослідні установи, що забезпечують методологічну розробку концепції інвестиційних стратегій, органи влади, покликані забезпечувати впровадження розроблених концепцій і господарюючі одиниці – базові об'єкти стратегічного планування. Однак стратегічному плануванню рекреаційного господарства повинен передувати ретельний аналіз вже діючих державних програм розвитку, які прямо, або опосередковано мають відношення до даної галузі економіки. Необхідно проаналізувати і переглянути принципи функціонування державних цільових програм і хід їх реалізації з точки зору ефективності, фінансово-інвестиційного забезпечення, критеріїв і шкали

оцінювання тощо. Таким чином, державні цільові програми розвитку повинні стати базовим інструментом стратегічного планування рекреаційного господарства, свого роду – макроекономічним бізнес-планом розвитку галузі. Через систему подібного інструментарію, за який відповідає, в першу чергу держава через відповідні інституції, простіше буде залучати приватні інвестиції, оскільки останні проникають, перш за все, у ті сфери економічної діяльності, де вже діє держаний капітал. Розробка інвестиційної стратегії також передбачає оцінку інвестиційної привабливості галузі в цілому і окремих підгалузей зокрема, а також виявлення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз при реалізації стратегії.

Таким чином, на сьогодні виникає об'єктивна необхідність розробки концепції інвестиційної стратегії розвитку рекреаційного господарства і механізмів її реалізації. В свою чергу це передбачає розробку методичних підходів щодо залучення інвестицій і запобігання ризикам в процесі інвестиційної діяльності. Ключовими складовими інвестиційної стратегії має стати розробка організаційної системи освоєння інвестицій разом з організаційною структурою управління впровадження інвестиційних стратегій розвитку. Доцільна також розробка інвестиційних стратегій на мікрорівні, які регламентують економічну поведінку господарюючої одиниці у рекреаційному господарстві разом з макроекономічними стратегіями, завданням яких є оптимізація і раціоналізація економічних відносин між різними учасниками рекреаційного господарства, включаючи суспільство і природу, на засадах економічної віддачі і збалансованого розвитку.

-
1. Закон України Про внесення змін до Закону України "Про туризм". Документ 1282-15, редакція від 18.11.2003 р.
 2. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія К.: Центр навчальної літератури, 2007. - 312 с.
 3. Методика формування стратегій сталого соціально-економічного розвитку курортно-рекреаційних територій і курортних центрів / Гуличко О. І., Гринів Л. С., Герасимчук Н. М. / НАН України, ІРД – ЛЬВІВ. 2007. – 52 с.
 4. В.А. Смолій, В.К. Федорченко, В.І. Цибух, Енциклопедичний словник-довідник з туризму. К.: «Слово»: 2006 р.
 5. О. Веклич, Фінансові інструменти вилучення екологічної ренти // Фінанси України, 2008 р. Вип 5, с. 43-54
 6. Кравців В.С., Гринів Л.С., Копач М.В., Кузик С.П. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери Наукове видання. - Львів: НАН України. - ІРД НАН України. - 1999. - 78 с.
 7. <http://ru.wikipedia.org/wiki/Стратегия>

**RECREATIONAL ECONOMY AS AN OBJECT OF INVESTMENT
MANAGEMENT****L. Hryniv, R. Slavik**

*Lviv National University named by Ivan Franko
79008, Lviv, Prospect Svobody, 18, Lviv, Ukraine
e-mail: ratobor_88@ukr.net*

Ukraine's transition to post-industrial stage of development involves a gradual change in economic structure towards increasing the share of high-tech industries and services. A key industry in sphere of services in the future will be tourism and recreation. The article deals with recreational economy as a perspective and largely incomplete mastered sphere of economic activity that needs further strategic development planning, particularly through the formation of investment strategies.

Key words: Nature use, recreation, recreational economy, investment strategy, investment policy, the managing unit, strategic planning.

**РЕКРЕАЦИОННОЕ ХОЗЯЙСТВО КАК ОБЪЕКТ ИНВЕСТИЦИОННОГО
УПРАВЛЕНИЯ****Л. Гринив, Р. Славик**

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
79008, г. Львов, проспект Свободы, 18
e-mail: ratobor_88@ukr.net*

Переход Украины к постиндустриальному этапу развития предусматривает постепенную смену структуры экономики в сторону увеличения удельного веса высокотехнологичных производств и сферы услуг. Ключевой отраслью сферы услуг в будущем должен стать туризм и рекреация. В статье рассмотрены рекреационное хозяйство как перспективная и в полной мере освоена сфера экономической деятельности, требующей дальнейшего стратегического планирования развития, в частности через формирование инвестиционных стратегий.

Ключевые слова: Природопользование, рекреация, рекреационное хозяйство, инвестиционная стратегия, инвестиционная политика, хозяйствующие единицы, стратегическое планирование.